

НЕВІДОМА ГРАМОТА ВЕЛИКОГО КНЯЗЯ СВИДРИГАЙЛА ОЛЬГЕРДОВИЧА: ФОРМУВАННЯ ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ КНЯЗІВ КОЗЕК НА ВОЛИНІ ТА ЇХ ПОХОДЖЕННЯ

У складі п'ятої книги т. зв. «Руської (Волинської) метрики» — вихідної документації королівської канцелярії, переважно русько-мовної, для Волинського, Брацлавського та Київського воєводств, включених до складу Корони Польської у 1569 р., — міститься список однієї з небагатьох неопублікованих до сьогодні грамот великого князя Свидригайла Ольгердовича, внесеної («облятованої») до метрики 5 серпня 1579 р. На жаль, аркуш з заголовком та початком тексту, де було викладено обставини й причини «обляти» акту, давно втрачений, про що свідчать і старі архівні помітки: «Karty nie dostaę» (арк. 197 зв.) та «Początku ta tranzakcyя niema» (арк. 198). Однак зі збереженого тексту (для нас майже нечитабельного) видно, що документ був «облятований» з ініціативи княжни Маруші Збараської (згадується у 2-му рядку арк. 198) та її брата, князя воєводи (Брацлавського, Януша Миколайовича), які «правом доходили» та пред'явили «привилий головный» на «имѣньє Морозовичи»¹. Очевидно, на цій підставі видавці регестів «Руської метрики» вважали, що «облятований» акт — це «випис із кременецьких старостинських книг привілею кн. Свидригайла кн. Федору Васильовичу Збараському на маєтки Замличі, Войковичі, Форостів, Морозовичі, Бискупичі, Мосорево [!], Бунів [!] у Володимирському повіті (Луцьк, 1405 [!])»². Здавалося, нарешті вдалося з'ясувати такий «жаданий» патронім знаменитого князя Федька Несвізького — соратника Свидригайла, який вважається предком князів Збараських, Вишневецьких, Порицьких та Вороніцьких! Однак князь Федір Васильович, який отримав привілей від Свидригайла, у його тексті ані Збараським, ані Несвізьким не названий.

Нижче наводимо повний текст грамоти Свидригайла князю Федору Васильовичу. Зазначимо, що аркуші метрики, на яких його вписано,

¹ РГАДА (Российский государственный архив древних актов), ф. 389, оп. 1, д. 216 [ЦДАК України (Центральний державний історичний архів України, м. Київ), КМФ-36, оп. 1, спр. 216], арк. 198–198 зв.

² Руська (Волинська) метрика. Регести документів Коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства). 1569–1673. — Київ, 2002. — С. 298, прим. 44.

знаходяться у досить поганому стані, до того ж нам була доступною лише копія рукопису на мікрофільмі. Тому, для уточнення не зовсім зрозумілих (спочатку) фрагментів тексту, ми порівнювали його з дуже подібною, оригінальною грамотою Свидригайла Пашку Прокоповичу 1451 р.³ (кілька так і не прочитаних слів подано в квадратних дужках). Також використано «географічну частину» акту, яка практично повністю наведена у регесті з опису «Руської метрики», складеного Я.-Ф. Цивінським близько 1760 р. Надрядкові літери та явні скорочення під титлами виділено курсивом. З кириличних літер, що відсутні в сучасних українському та російському алфавітах, збережена «ѣ». Пунктуація проставлена за сучасними нормами.

«Милостию Божею мы, великий князь Швитригайл Олгирдовичь, чиним знаменито сим нашимъ листомъ каждому доброму, нинешним и напотом будучим, кто узрит албо чтучи его услышитъ, коли ж до будетъ ему потребно. Узрѣвши есмо знаменитую нам службу, а никгда не замешканую слуги нашего вѣрнаго, князя Федора Василевича, и мы, дорадившися з нашими князми, з нашими паны, з нашею верною радою, дали есмо ему за его вѣрную намъ службу село Замличи у Володимерскомъ повѣте, а и к тому приселок Войковичи и селище Форостовъ на Смоче по Великую дорогу, а Морозовичи, а Бискупичи Мосорево село, што Мосор держал, а Бунева, што Кузма [держал], слуга князя Федоровъ Василевича, зо всеми з [тыми] доходы и приходы, што к тим селам из стародавна слушало и тягло и тыми разы слушает, [с поли] и з ролями, зъ [гаи, з] дубровами, и з [лѣсы, с пасеками], з ловы и з ловищами, и з реками, з [...] // и з озеры и з ставы и з ставищами, зо всеми бѣги водными, и з рудами, и з синожатми, с криницами, с потоки и з зеремены, со всеми правы, со всеми пожитки, ничего на себе не выменяючи. Может себе полевшовати и розширати, и на новом корени посадити и примножати, а таки ж с теми всеми платы грошовыми и з с цинъши. А дали есмо ему, напрод реченому князю Федору Василевичу, зверху менованыи имѣнья села ему вѣчне и на вѣки непорушно, и жонѣ его, и детем его, и внучатом его, и его ближним по нем будучимъ, и его щадкомъ. *Волен естъ князь Федор Василевичъ во всемъ томъ имѣнью и его ближнии, по нем будучии продати, и променити, и заставити, и по души дати.* А при том были светки наши, вѣрная рада наша: князь Михайло Василевич, а князь Михайло Костентинович, а князь Александро Санкгушковича, а князь Иван Четвертеньский, а пан Козаринъ Рязановъвича, а пан Немира староста Луцкий, а панъ Андрей Волосович, и

³ Розов В. Українські грамоти. — Т. I. XIV в. і перша половина XV в. — Київ: з друкарні Української Академії Наук, 1928. — С. 156–157, № 84.

иных много добрых при том было. А есче над то потверженъе сего нашего листа залования, про лучшее сведоцтво и память, и печать нашу казали есмо привесити к сему нашему листу. Писанъ и дан в Луцску, под лѣта Исуса Христова Рожества тысяча лѣтъ и чотиреста лѣт пятое лѣто. Индикт пятый надцать. Приказ пана Немири, старосты Луцкогого»⁴.

Титул Свидригайла у нашій грамоті — великокнязівський та з патронімом «Олкгирдович», але без «Литовский, Руский и иных», як у документах 1430-х рр., — використовувався ним лише в актах, виданих після 1442 р., коли молодший Ольгердович фактично був тільки князем Волинським, до його смерті 10 лютого 1452 р.⁵. Звичайно, вказаний у тексті 1405 р. є неможливим: очевидно, писар не зміг правильно перекласти кириличні літери-цифри під титлами, що мали стояти в оригіналі (навіть при тому, що значна кількість оригінальних актів Свидригайла датовані нереальними роками, вони все-таки підлягають логічному корегуванню). Натомість, 15-й індикт у зазначений період припадав лише на вересень 1451 — серпень 1452 р. З урахуванням же того факту, що Свидригайло помер 10 лютого 1452 р., його надання князю Федору Васильовичу слід відносити до вересня 1451 — початку лютого 1452 р.

Таке датування знаходить повне підтвердження і за іншими ознаками. Як уже говорилося, грамота князю Федору Васильовичу є дуже близькою до грамоти Свидригайла пану Пашку Прокоповичу. Деталі їхніх текстів, співпадаючи, в основному, майже дослівно (звичайно, за виключенням об'єктів надання), не знаходять настільки близьких паралелей у жодній іншій грамоті Свидригайла. Обидва акти видані на володіння у Володимирському повіті. У списках їхніх свідків повністю співпадають перші шість імен! Обидва документи датовані лише роком, без місяця й числа. Окрім них, це властиво *лише одній* грамоті Свидригайла, яка датована тим же роком, що й грамота Пашку⁶. Нарешті, згадані акти видані за «приказом» пана Немири, старости Луцького. Все це навряд чи залишає сумніви в тому, що грамоти Свидригайла князю Федору Васильовичу та Пашку Прокоповичу розділяв дуже незначний проміжок часу, навряд чи більший за кілька місяців. Грамота Пашку датована нереальним 1461-м роком. Звичне для грамот Свидригайла корегування — перші дві цифри за літочисленням від Р. Х., а другі «від сотворіння світу», — в даному

⁴ РГАДА, ф. 389, оп. 1. д. 216 [ЦДІАК, КМФ-36, оп. 1, спр. 216], арк. 198 зв.–199.

⁵ Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. — Lwów: z drukarni Instytutu Stauropigiańskiego, 1887. — Т. I. — S. 158, nr 31; Halecki O. Ostatnie lata Śwydrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka. — Kraków, 1915. — S. 43–44, 61.

⁶ Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. — Lwów: z drukarni Zakładu narodowego im. Ossolińskich, 1890. — Т. III. — S. 7–8, nr 11. Список грамот Свидригайла, щоправда не зовсім повний, див.: Halecki O. Ostatnie lata Śwydrygiełły... — S. 286–296.

випадку нічого не дає: 6961 вересневий рік відповідає вересню 1452 — серпню 1453 р., коли Свидригайла вже не було серед живих. Вірогідніше за все, писар грамоти спробував вирахувати рік від Р. Х., але помилився на десятиліття — 1461 замість 1451-го. Цей останній, слідом за Б. Горчаком, приймав і В. Розов⁷.

1451 р. цілком відповідає і спискам свідків обох актів, членів ради Свидригайла, які в інших його грамотах фігурують у наступні періоди⁸. Князь Михайло Васильович (Чорторийський) з урядом маршалка — 3 березня 1445 — 31 грудня 1451 р. (причому остання дата може бути «відсунута» на 1450 р.⁹), без уряду маршалка, як у наших документах — *лише* 21 квітня — 29 грудня 1451 та 9 січня 1452 р. Князь Михайло Костянтинович (Курцевич) — 22 листопада 1442 — грудень 1451 р., причому 15 травня 1446 — 20 травня 1451 р. з урядом старости Володимирського, який у наших актах відсутній. Князь Олександр Сангушкович — 29 грудня 1446 — 29 грудня 1451 р. Князь Іван Четвертенський — те саме. Пан Козарин Рязанович — 5 листопада 1445 — 31 грудня 1451 р. Пан Немира, староста Луцький — 3 березня 1445 — 9 січня 1452 р. Пани Семашко Михайлович та Юшко Войдатович (з грамоти Пашку Прокоповичу) — 24 вересня 1451 — 9 січня 1452 р. Нарешті, пан Андрій Волотович (Волосович) — *лише* 31 грудня 1451 (чи 1450¹⁰) р.

Гадаємо, все сказане остаточно підтверджує датування грамоти князю Федору Васильовичу вереснем 1451 — початком лютого 1452 р. (15-й індікт), скоріш за все — ще до настання 1452 різдвяного року (якщо правильне корегування 1461 р. в оригінальній грамоті Пашку Прокоповичу на 1451 р.).

* * *

Ким же був князь Федір Васильович, правонаступниками якого щодо маєтків у Володимирському повіті, отриманих ним у 1451 р., більше ніж через століття вважали себе князь Януш Миколайович Збараський та його сестра Маруша? Актові та описові документи свідчать, що протягом XVI ст. більшість сіл, згаданих у грамоті князю Федору, знаходились у володінні князів Козек. У 1533 р. князь Іван Козека згадується як власник Біскупичів¹¹. У 1545 р. співвласниками Біскупичів були князь Андрій

⁷ Розов В. Українські грамоти. — С. 155.

⁸ Див.: Halecki O. Ostatnie lata Świdyrgielły... — S. 298–302.

⁹ Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. — T. I. — S. 160, nr 48.

¹⁰ Там само.

¹¹ Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. — T. III. — S. 430, nr 453.

Козечич та Лев Образцов¹², зять князя Івана Васильовича Козеки¹³. У тій же ревізії 1545 р. згадується «городня князя Андрєя а кнегини Ивановое Замлицких зъ Замличь»¹⁴. Мова йде про князя Андрія Михайловича Козеку та вдову його двоюрідного брата, князя Івана Васильовича. Отже, Замличі були спільним володінням ще їхніх батьків, князів Василя та Михайла Федоровичів Козечичів. Син Андрія, князь Дмитро Козека, у 1570, 1577 та 1583 рр. володів, між іншим, Замличами й Біскупичами¹⁵. У 1578 р. він підписувався як князь Дмитро Козека Замлицький, а 1583 р. помер у Замличах¹⁶.

Понад століття тому було опубліковано документ від 21 серпня 1558 р., з якого виявляється, що частина володінь князів Козек перейшла до князів Збаразьких через шлюб княжни Марії Козечанки з князем Миколаєм Андрійовичем Збаразьким¹⁷. Напевне, мова йде про Марію, молодшу дочку князя Михайла Федоровича Козечича, яка ще у 1541 р. була незаміжною¹⁸. Значно більше відомостей про спадщину Марії Козечанки містять неопубліковані документи, що включені до актових книг Володимирського гродського суду 1566–1570 рр. З них найбільше значення має розподільчий акт, укладений у Замличах 27 липня 1566 р. між князем Янушем Миколайовичем Збаразьким та його сестрою Марушею, дружиною пана Василя Загоровського; наступного ж дня два списки цього документу (від обох сторін) було внесено до актових книг. У них ідеться про те, що брат та сестра Збаразькі поділили між собою «именья материстые», які «зосталися по небожьчицы пане матце нашой, єе милости кнегини Мари Козечанки, на мене (князя Януша — С. К.) и на сестру мою княжну Марушу Збаражського, то есть дворъ Замлицкий з селомъ Войковичами, дворъ Жасковский, дворъ Росновский, дворъ Гривятковский, село Форостов, село Бискупичи». Маруша, як молодша сестра, обрала собі частину з двором Замлицьким та с. Войковичі, двір

¹² Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року. — Київ, 2005. — С. 108. Тут сполучник «а», за масовими аналогіями, є помилковим замість «с».

¹³ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od konca czternastego wieku. — Warszawa: drukiem J.Filipowicza, 1895. — S. 181.

¹⁴ Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року. — Київ, 2005. — С. 153.

¹⁵ Źródła dziejowe. — Warszawa, 1889. — Т. XIX. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Т. VIII. Ziemie ruskie. Wołyń i Podole / Opisane przez A. Jabłonowskiego. — S. 24, 68, 124.

¹⁶ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od konca czternastego wieku. — S. 182.

¹⁷ Архив Юго-Западной России. — Киев: тип. С. В. Кульженко, 1907. — Ч. 8. — Т. IV. — С. 143–144.

¹⁸ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od konca czternastego wieku. — S. 181 (посилання: Литовська метрика, книга судових справ 10).

Гривятковський і с. Форостов, а князю Янушу «зосталося» двір Росновський, двір Жасковський і с. Біскупичі¹⁹.

Незабаром спадком Маруші заволодів її чоловік, Василь Загоровський, але їхній шлюб фактично розпався. 21 вересня 1568 р. Маруша разом з братом, князем Янушем Збараським, силою захопили у Загоровського двір Замлицький та «прислухаючие» до нього с. Войковичі й Форостов²⁰. У 1569 р. ці села не раз згадуються як власність князя Миколая Збараського (батька Маруші)²¹, а у 1570 р. Войковичі названі володінням князя Миколая та його сина Януша²². Нарешті, у 1583 р. власницею Войковичів, Форостова й Гривятків була пані Загоровська, княжна Маруша Збараська²³.

Село Замличі, очевидно, окреме від двора Замлицького, залишилось у власності князя Дмитра Козеки, який регулярно згадується як його власник протягом 1567–1570 рр.²⁴. Йому ж належали дві 2/3 с. Біскупичів: 24 липня 1566 р. князь Козека скаржився на князя Миколая Збараського, що той уступається «в те две части мои того имени Бискупицкого»²⁵. Дійсно, 26 травня 1567 р. частина Біскупицького «запуста» належала князю Миколаю Збараському²⁶. У той же час, 1567 р. Біскупичі неодноразово згадуються як володіння єпископа Володимирського²⁷, який у 1569 р. скаржився на наїзди на це село войковицького урядника князя Миколая Збараського²⁸. У 1570 р. князі Миколай та Януш Збараські хотіли осадити на церковній землі під с. Біскупичами своїх людей²⁹, а замлицькі й войковицькі піддані князя Януша здійснювали наїзди на самі Біскупичі³⁰. У 1569–1570 рр. розмежовувались спірні ґрунти між єпископським с. Біскупичі та сусідніми селами — Замличі князя Дмитра

¹⁹ ЦДІАК, ф. 28, оп. 1, спр. 1, арк. 113 зв.–118; регеста: Володимирський гродський суд. Подокументні описи актових книг. — Київ, 2002. — Вип. 1. — С. 24, № 102, 103.

²⁰ Архив Юго-Западной России. — Киев, 1909. — Ч. 8. — Т. III. — С. 162–166.

²¹ Володимирський гродський суд. Подокументні описи актових книг. — Вип. 1. — С. 110, № 55, с. 115, № 100, с. 126, № 209, 214, 215, с. 132, № 266, с. 138, № 327.

²² Там само. — С. 173, № 268.

²³ Źródła dziejowe. — Т. XIX. — S. 114.

²⁴ Володимирський гродський суд. Подокументні описи актових книг. — Вип. 1. — С. 39, № 80, с. 74, № 29, с. 84, № 123, с. 138, № 326, с. 173, № 269, с. 180–181, № 337.

²⁵ ЦДІАК, ф. 28, оп. 1, спр. 1, арк. 112 зв.; регеста: Володимирський гродський суд. Подокументні описи актових книг. — Вип. 1. — С. 24, № 101.

²⁶ Там само. — С. 43, № 103.

²⁷ Там само. — С. 39, № 79, с. 43, № 105, с. 67, № 298.

²⁸ Там само. — С. 115, № 100, с. 126, № 209, 215.

²⁹ Там само. — С. 154, № 101.

³⁰ Там само. — С. 157, № 127.

Козеки та Войковичі князів Миколая й Януша Збаразьких³¹. Очевидно, князі повернули-таки собі Біскупичі та знову поділили село: у 1583 р. княжна Маруша Збаразька, власниця Войковичів, Хворостової (так!) і Гривятків, виступала також за свого брата, князя Януша, з його маєтків — сіл Роснова, частини Біскупичів і частини Жасковичів; а князь Дмитро Козека тоді ж згадується як власник Замличів, Жасковичів, Біскупичів та деяких інших³².

Нарешті, у 1569–1570 рр. князь Януш Миколайович Збаразький та його сестра Марина заявили претензії на с. Морозовичі, через що викликали до Володимирського земського суду каштелянову Межирицьку, Зофію Остророгову, з її синами — очевидно, тодішніх власників села³³. Щоправда, в цих позовах про конкретні права Збаразьких на Морозовичі нічого не говориться³⁴. Однак, як ми бачили, князь Януш та Маруша Збаразькі претендували на Морозовичі ще у 1579 р., через що й просили внести до «Руської метрики» грамоту Свидригайла князю Федору Васильовичу — напевне, свого предка, — де згадувалося вказане село.

Отже, оскільки володіння у Володимирському повіті, перераховані в грамоті князю Федору Васильовичу, пізніше належали князям Козекам, а частина їх перейшла до князів Збаразьких *виключно* в якості спадку княжни Марії Козечанки, слід зробити висновок, що князь Федір також належав до роду Козек. І дійсно, першим відомим представником вказаного роду був князь Федір «Козика» — член ради Свидригайла, який 5 листопада 1445 р., у Луцьку, засвідчив його оригінальну грамоту пану Івану Мушаті. Зазначимо, що князь Федір серед свідків згаданий аж на 8-му місці — не лише після двох князів Чорторийських, але й після п'яти не титулованих панів³⁵. Це має свідчити як про його походження з не дуже знатного князівського роду чи, скоріше, молодшої гілки знатного, так і про молодий вік князя, порівняно зі старими соратниками Свидригайла.

³¹ Там само. — С. 138, № 326, 327, с. 140, № 343, с. 173, № 268, 269.

³² Źródła dziejowe. — Т. XIX. — S. 114, 124.

³³ Володимирський гродський суд. Подокументні описи актових книг. — Вип. 1. — С. 140, № 344, с. 170, № 241, с. 183, № 355.

³⁴ ЦДІАК, ф. 28, оп. 1, спр. 5, арк. 243-243 зв., 381 зв.–382 зв.; текст тут цілком читабельний, особливо у документі від 18 грудня 1570 р.

³⁵ Розов В. Українські грамоти. — С. 149 151, № 81. В оригіналі вказаний рік від Р. Х (!) 6935, індикт 9. Зрозуміло, що рік нереальний (у 1426 р. Свидригайло не був великим князем), тоді як 9-й індикт відповідає листопаду 1430 чи 1445 р. Титул Свидригайла, а також імена інших свідків, однозначно вказують на 1445 р.

* * *

Що стосується походження князів Козек, то прямих даних на цей рахунок не збереглося. Відомо лише, що за короля Казимира Ягеллона (до 1492 р.) князі Козечичі проміняли князю Івану Жеславському свою «землю *отчиньную*, што на Рши, Роскою землею»³⁶. Очевидно, мова йде про землі на р. Рші, суч. Орші в Білорусі: у тогочасних документах прикметники, похідні від річки й волості Рша, звичайно писалися як «рошский», «роский», «роская»³⁷. 11 жовтня 1465 р. князь Іван «Козечынь», перебуваючи в Смоленську, засвідчив грамоту князя Василя Федоровича Бабіча-Друцького, видану Черейському Троїцькому монастирю³⁸. На цій підставі Ю. Вольф не виключав, що предок Козек «прибув туди (на Волинь — С.К.) зі Свидригайлом; на останній факт вказували б стосунки тих князів з князями Друцькими і набуття земель у властивій Литві, що мало ще місце в XV-му столітті». Однак у переказі Ю. Вольфом цитованого документу говориться вже про землю на Росі³⁹. На цій підставі Н. Яковенко визнавала зв'язок князів Козек з південною Київщиною, і навіть припускала, що вони могли походити з ординської еліти⁴⁰. Але в останній чверті XV ст. київське Поросся представляло собою чи не цілковиту пустелю, і саме по собі дуже мало вірогідно, щоб князь Жеславський, землевласник із центральної Білорусі, став би вимінювати там собі якусь землю.

Якщо вже виводити князів Козек із Оршанського повіту, то їх логічніше за все буде визнати молодшою гілкою князів Друцьких. Таке припущення, в досить обережній формі, висловив В. Собчук: ««На Рши» лежало також село Прихаби⁴¹, родове гніздо Прихабських, що виділилися з князів Друцьких⁴². (...) Наведені дані джерел дають підстави думати, що батьківщиною роду міг бути район Орші і що він міг виділитися з князів

³⁶ Lietuvos Metrika. — Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007. — Knyga Nr 6 (1494–1506). — P. 187, nr 284.

³⁷ Див. напр. за показником: Там само. — P. 458, 464.

³⁸ Акты, относящиеся к истории Западной России. — СПб.: В типографии Эдуарда Праца, 1848. — Т. III. — С. 232, № 101.III (у складі грамоти короля Стефана Івану Сапегі 1578 р., з Литовської Метрики, книги записів 59); дата — 11 жовтня 6974 р. 14-го індикту, — відповідає 1465 року, а не 1466-му, як у Ю. Вольфа.

³⁹ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od konca czternastego wieku. — S. 180.

⁴⁰ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV — до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. — Київ: Критика, 2008. — С. 90.

⁴¹ Lietuvos Metrika. — Vilnius, 2007. — Knyga Nr 3 (1440–1498). — P. 26. Додамо, що тут же, у рубриці «На Рши», згадуються також і володіння інших Друцьких — князів Василя Григоровича, Івана Путяти та Олександра Кіндировича (С. К.).

⁴² Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy... — S. 60, 396.

Друцьких»⁴³. Ця гіпотеза знаходить повне підтвердження у даних сфрагістики. Зокрема, печатний знак князя Андрія Михайловича Козеки (1540 р.) майже ідентичний знаку князя Федора Дмитровича Друцького-Горського (1538 р.). Ще ближче до нього знак князя Дмитра Андрійовича Козеки (1581 р.), а на печатці князя Юрія Дмитровича Козеки (1589 р.) до нього додано ще й два півмісяці, взагалі характерні для князів Друцьких⁴⁴. Подібні збіги випадковими бути просто не можуть.

Федір Дмитрович друцький-горський, 1538 р.

682. андрій михайлович
козека, 1540 р.

684. дмитро андрійович
козека, 1581 р.

685. юрій дмитрович козека, 1589 р.

Родоначалником гілки Друцьких-Горських був князь Василь Іванович Путятич. Жодних даних про нього не збереглося, але його сини, князі Горські, вперше згадуються лише в 1496–1499 рр.⁴⁵ А отже, князь Федір Васильович Козека, який згадується в 1445–1451 рр., сином Василя Путятича бути не міг. З документально відомих князів Друцьких у батьки Федора «підходить» лише один з молодших синів князя Семена Дмитровича — князь Василь Красний, який у 1431–1432 рр. був намісником

⁴³ Собчук В. Аристократія Волині з князівськими титулами // Собчук В. Від коріння до крони. — Кременець: Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник, 2014. — С. 73–74.

⁴⁴ Однороженко О. Руські королівські, господарські та князівські печатки XIII–XVI ст. — Харків, 2009. — С. 312, рис. 682–685, пор. с. 228, рис. 87.

⁴⁵ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy... — S. 61.

Свидригайла у Вітебську, а у 1448–1448 рр. служив великому князю Казимиру. Щоправда, його син, князь Іван Васильович Красний, згадується аж у 1486–1516 рр.; але тоді він перебував уже в досить поважному віці, оскільки його син, князь Дмитро Іванович Красний, помер дорослим до 1507 р.⁴⁶ Федір Козека міг бути старшим сином Василя Красного, можливо, народженим від його першого шлюбу, а Іван Красний — від другого. Втім, наполягати саме на такому походженні князя Федора Васильовича Козеки ми не будемо. Він міг бути й представником якоїсь незначної лінії князів Друцьких, існування якої у 1-й половині XV ст. джерелами не засвідчене (наприклад, сином чи онуком когось із братів князя Семена Дмитровича — предка всіх відомих Друцьких, окрім Кіндировичів та Одинцевичів)⁴⁷.

Таким чином, висновки даної статті зводяться до наступного. Князі Козеки були однією з молодших гілок князів Друцьких. Їхній родоначальник, князь Федір Васильович Козека, можливо, був старшим сином князя Василя Семеновича Красного — вітебського намісника Свидригайла у 1431–1432 рр. Очевидно, незадовго до 1445 р. Козека перебрався на Волинь, ставши одним із молодших членів ради Свидригайла. Років через 5–10 після цього, у вересні 1451 р. — на початку лютого 1452 р., він «вислужив» у старого Свидригайла Замличі та кілька інших сіл у Володимирському повіті. Вони й стали основою землеволодіння князів Козек, які залишилися на Волині. У середині XVI ст., внаслідок шлюбу княжни Марії Козечанки з князем Миколоєм Збаразьким, значна частина володінь Козек перейшла до Збаразьких. Діти вказаного подружжя, князь Януш та княжна Маруша Збаразькі, у 1569–1570 рр. заявили претензії також і на с. Морозовичі, яке на той час знаходилося у власності роду Остророгів. Саме з метою довести свої права на Морозовичі, у 1579 р., Збаразькі й наполягли на внесенні до «Руської метрики» листа Свидригайла князю Федору Васильовичу — Козеці, їхньому предкові по матері.

REFERENCES

1. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. — Lwów: z drukarni Instytutu Staurupigiańskiego, 1887. — Т. I.

⁴⁶ Там само. — S. 58–59.

⁴⁷ Навряд чи батьком Федора Васильовича міг бути князь Василь Михайлович Друцький, який згадується у Друцькому евангелії XIV ст., а також у грамоті Андрія Ольгердовича, князя Полоцького (1348–1387), Федору та Дмитру Корсакам. Його син, князь Гліб Васильович Друцький, приймав участь ще у Куликовській битві 1380 р. (Кузьмин А.В. Опыт комментария к актам Полоцкой земли второй половины XIII — начала XV в. // Древняя Русь. Вопросы медиевистики. — 2007. — № 4. — С. 51–63).

2. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie. — Lwów: z drukarni Zakładu narodowego im. Ossolińskich, 1890. — T. III.

3. Halecki O. Ostatnie lata Świdrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka. — Kraków, 1915.

4. Lietuvos Metrika. — Vilnius, 2007. — Knyga Nr 3 (1440–1498).

5. Lietuvos Metrika. — Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007. — Knyga Nr 6 (1494–1506).

6. Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od konca czternastego wieku. — Warszawa: drukiem J. Filipowicza, 1895.

7. Źródła dziejowe. — Warszawa, 1889. — T. XIX. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. VIII. Ziemia ruska. Wołyń i Podole / Opisane przez A. Jabłonowskiego.

8. Akty, odnosiaschyesia k istoryy Zapadnoj Rossyy. — SPb.: V typohrafyy Eduarda Pratsa, 1848. — T. III. [in Russian].

9. Arkhyv Yuho-Zapadnoj Rossyy. — Kyev: typ. S. V. Kul'zhenko, 1907. — Ch. 8. — T. IV. [in Russian].

10. Kuz'myn A. V. Opyt kommentariya k aktam Polotskoj zemly vtoroj polovyny XIII — nachala XV v. // Drevniaia Rus'. Voprosy medievystyky. — 2007. — № 4. [in Russian].

11. Lytovs'ka Metryka. Knyha 561. Revizii ukrains'kykh zamkiv 1545 roku. — Kyiv, 2005.

12. Rozov V. Ukrains'ki hramoty. — T. I. XIV v. i persha polovyna XV v. — Kyiv: z drukarni Ukrains'koi Akademii Nauk, 1928. — S. 156–157, № 84. [in Ukrainian].

13. Rus'ka (Volyns'ka) metryka. Rehesty dokumentiv Koronnoi kantseliarii dlia ukrains'kykh zemel' (Volyns'ke, Kyivs'ke, Bratslavs'ke, Chernihivs'ke voievodstva). 1569–1673. — Kyiv, 2002. — S. 298, prym. 44. [in Ukrainian].

14. Sobchuk V. Arystokratiia Volyni z kniazivs'kymy tytulamy // Sobchuk V. Vid korinnia do krony. — Kremenets': Kremenets'ko-Pochaivs'kyj derzhavnyj istoriko-arkhitekturnyj zapovidnyk, 2014. [in Ukrainian].

15. Yakovenko N. Ukrains'ka shliakhta z kintsia XIV — do seredyny XVII stolittia. Volyn' i Tsentral'na Ukraina. — Kyiv: Krytyka, 2008. [in Ukrainian].